

ВЕРБАЛЬНІ І НЕВЕРБАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ АРГУМЕНТАЦІЇ У МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ ПЕРІОДУ ВІЙНИ

У контексті війни «найкращими аргументами» у зіткненні позицій сторін в публічних комунікаціях стає невербальні аргументи, наприклад, такі як вчинок і подія.

In the context of war, the "best arguments" in the clash of positions of the parties in public communications are non-verbal arguments, for example, such as an act and an event.

Ключові слова: публічні комунікації, «найкращий аргумент», невербальні аргументи, вчинок, подія.

Key words: public communications, "best argument", non-verbal arguments, act, event.

Аналіз публічних комунікацій восьми місяців війни призводить до висновку про недостатню ефективність існуючих теорій комунікації і особливо «комунікативної філософії». Справа в тому, що остання була розрахована на пошуки консенсусу з допомогою «найкращого аргументу» в умовах, коли сторони мають загальну мету та приймають загальні «правила гри». Те нове, що додалося до комунікації у соціальних мережах з моменту початку повномасштабної агресії Росії проти України, це, по-перше, безпрецедентна поляризація позицій (pro et contra; support and attack; проукраїнська та проросійська); по-друге, помітне збільшення (хоча і недостатнє) критичності аудиторії до змісту повідомлень та до їх авторів, що викликано наявністю широкого потоку дезінформацій; по-третє радикально змінилися критерії оцінки ефективності аргументів сторін.

Нижче ми зупинимось на одному, як здається, локальному, питанні, що ставиться і обговорюється далеко не у всіх сучасних теоріях аргументації, але привертає пильну увагу до себе саме у контексті війни. Мова йде про співвідношення вербальних та невербальних елементів аргументації. Нібито несуттєвий характер цього питання обумовлений вже самим розумінням аргументації як комунікації, що відбувається у мовленнєвій, тобто вербальній формі. Позавербальним елементом аргументації відводиться свідомо другорядна роль. Скажімо, такі невербальні знаки, як міміка, жести, інші рухи у

кращому випадку можуть посилювати чи послаблювати дію висловлених аргументів, проте самі аргументами не є.

Головна думка, яку я намагатимусь тут відстоювати, полягає в тому, що в контексті зіткнення позицій сторін в умовах війни «найкращими» аргументами стають саме невербальні елементи аргументації.

Те, що невербальні елементи аргументації не завжди є фоновими чи другорядними, а можуть виконувати функції повноцінних аргументів, було відомо і раніше. Наприклад, О.Ю. Щербина звертає увагу на те, що такий невербальний елемент аргументації як мовчання може бути відповіддю на поставлене питання і отримувати при цьому різні інтерпретації: як згода, як прийом маніпулювання, як еквівалент деякого висловлювання і т.і. [1, с. 208]. В умовах війни мовчання в публічному інформаційному просторі деяких діячів культури, політиків відносно їх особистої позиції розцінюється сучасною масовою аудиторією як боягузтво, як зрада, як ухилення від викликів війни.

Проте найяскравішим прикладом невербальних аргументів, здатних змінити стан свідомості комунікантів у всьому світі і буквально переламати хід дискусій про теперішню війну стали не емоції і не мовчання; цим прикладом стала дія і, в особливості, її окремих різновид – вчинок. При цьому вчинок тут розуміється у тому смислі, який ввів у філософію М. Бахтін. Вчинок – це така суто індивідуальна дія людини, яка, за Бахтіним, має: 1) осібність (персональність, єдиність) та причетність до буття; 2) екзистенційний вибір між відповідальністю та належністю; 3) входження в світ міжсуб'єктних подій [2, с. 260]. Отже, вчинок є відповідальною дією, через яку особа бере участь у бутті, тобто реалізує свою можливість і право бути. Коли затвердження права бути супроводжується такими ж діями інших індивідуальностей, то відбувається їхнє со-буття (Бахтін), тобто об'єднання індивідуальних вчинків у єдину екзистенціальну силу – силу супротиву агресору, в подію.

Екзистенціальний вибір українців став неочікуваною подією і у тому розумінні, що він виходив за межі загальноприйнятої раціональності, ставив особисту свободу і право на життя українського народу на перше місце у шкалі цінностей кожного – вище добробуту, вище їхнього фізичного життя.

Ця подія і здивувала, і потрясла, і захопила людей всього світу. У масових комунікаціях з початку війни, і чим далі, ти сильніше, почали знецінюватися смисли таких раніше досить респектабельних виразів, як «висловлювати занепокоєність», «стурбованість», «засудження», «підтримку», коли вони супроводжуються відсутністю дій. Вчинок українців потребував адекватної реакції світу. І вона послідувала. Не в словах: потужним аргументом для тих, хто сумнівається, політиків та урядів, що вагаються, стали масові виступи громадян їх власних країн. Саме ці виступи потенційних виборців переконали політиків спочатку змінити риторику, потім обіцяти, потім більше обіцяти, потім більш впевнено обіцяти, а потім, хоча й досить повільно, виконувати обіцяне на справі.

Таким чином, хід дискусій навколо війни Росії в Україні (допомагати Україні чи ні) було змінено під дією ряду невербальних аргументів: вчинку українців та події їхнього супротиву агресору, вчинку громадян багатьох країн, які зрозуміли і оцінили героїзм українців. Масовість та енергія цих виступів стали суттєвою подією світового масштабу, яке має переконливу силу «найкращого» аргументу у протидії агресору.

Список використаних джерел

1. Щербина О.Ю. Логіка та юридична аргументація. Монографія / О.Ю. Щербина. – К.: ВПЦ Київський ун-т, 2013. – 303 с.
2. Вчинок // Європейський словник філософій: лексикон неперекладностей. Пер. з фр. – Том третій. – К.: Дух і літера, 2013. с. 259-260.